KATTA MAKTABGAÇA YOŞDAGI BOLALAR NUTQINI INNOVATSION USUL VA VOSITALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRIŞDA TARBIYAÇILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI TAKOMILLAŞTIRIŞ

Madina Turğunboyeva Xolmurza qizi,
Guliston davlat pedagogika instituti magistranti
Dilso‘z Temirova Zafarjon qizi,
Guliston davlat pedagogika instituti magistranti
DOI: 10.67620/yoshlarvailm.0340033

Annotatsiya. Maqolada katta maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantiriş va maktabgaça ta’lim taşkiloti tarbiyaçilarining kasbiy kompetentligini takomillaştiriş masalalari özaro boğliq pedagogik jarayon sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy e’tibori tarbiyaçining nutqiy muhitni taşkil etiş, bolalar bilan mazmunli dialog olib boriş, öyin va kitob öqiş faoliyatini aniq nutqiy maqsadga yönaltiriş hamda raqamli resurslardan metodik jihatdan asosli foydalaniş qobiliyatlariga qaratilgan. Milliy me’yoriy hujjatlar va xalqaro ilmiy tadqiqotlar qiyosiy hamda mazmuniy tahlil qilindi. Tahlil natijasida metodik, kommunikativ, kreativ, raqamli va refleksiv kompetensiyalarni birlaştiruvçi integrativ model taklif etildi. Model 5-6 yoşli bolalarda luğat boyligi, grammatik quriliş, tovuş madaniyati, boğlanişli nutq va kommunikativ faollikni rivojlantiriş vazifalari bilan boğlandi.

Kalit sözlar: maktabgaça ta’lim, tarbiyaçi, kasbiy kompetentlik, nutqiy rivojlaniş, innovatsion metod, pedagogik muloqot, raqamli vosita, refleksiv faoliyat, boğlanişli nutq.

Аннотация. В статье вопросы развития речи детей старшего дошкольного возраста и совершенствования профессиональной компетентности воспитателей дошкольных образовательных организаций рассматриваются как взаимосвязанный педагогический процесс. Основное внимание в исследовании уделяется способности воспитателя организовывать речевую среду, вести содержательный диалог с детьми, направлять игровую деятельность и чтение книг на достижение конкретных речевых целей, а также методически обоснованно использовать цифровые ресурсы. Проведён сравнительный и содержательный анализ национальных нормативно-правовых документов и международных научных исследований. По результатам анализа предложена интегративная модель, объединяющая методическую, коммуникативную, креативную, цифровую и рефлексивную компетенции. Модель соотнесена с задачами развития у детей 5–6 лет словарного запаса, грамматического строя речи, звуковой культуры речи, связной речи и коммуникативной активности.

Ключевые слова: дошкольное образование, воспитатель, профессиональная компетентность, речевое развитие, инновационный метод, педагогическое общение, цифровое средство, рефлексивная деятельность, связная речь.

Abstract. The article examines the development of older preschool children’s speech and the improvement of preschool teachers’ professional competence as interconnected

pedagogical processes. It focuses on teachers' abilities to create a language-rich environment, sustain meaningful dialogue, align play and shared reading with explicit language objectives, and use digital resources for sound pedagogical purposes. National regulatory documents and international studies were examined through comparative and content analysis. The review informs an integrative model combining methodological, communicative, creative, digital, and reflective competencies. The model is linked to practical objectives for developing vocabulary, grammatical structures, speech sound awareness, coherent narration, and communicative initiative among children aged five to six.

Keywords: preschool education, preschool teacher, professional competence, speech development, innovative methods, pedagogical interaction, digital resources, reflection, coherent speech.

Kiriş

Bolalar nutqini rivojlantiriş maktabgaça ta'limdagi alohida maşğulotlar bilangina çeklanmaydi. Bola yangi sözlarni öyin, suhbat, kuzatiş, kitob köriş va kundalik voqealarni muhokama qiliş jarayonida özlaştiradi. Şu sababli nutqiy rivojlanişning sifati tarbiyaçi tanlaydigan maşq va vositalar bilan bir qatorda, uning bolani tinglaş, fikrini kengaytiriş va mustaqil bayon qilişga undaş mahoratiga ham boğliq.Özbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi ÖRQ-595-son "Maktabgaça ta'lim va tarbiya töğrisida"gi Qonuni maktabgaça ta'lim sohasidagi munosabatlarning huquqiy asoslarini belgilaydi [1]. "Ilk qadam" davlat öquv dasturida nutq, muloqot, öqiş va yoziş malakalari bolaning rivojlaniş yönalişlaridan biri sifatida qaraladi [2]. Uşbu hujjatlar nutqiy rivojlantiriş işlarini bolaning umumiy rivojlanişi va maktab ta'limiga tayyorgarligi bilan boğliq holda taşkil etiş zarurligini körsatadi.

Xalqaro tadqiqotlarda ham maktabgaça ta'lim sifati pedagog va bola örtasidagi kundalik özaro ta'sir bilan çambarças boğlanadi. OECDning Starting Strong VI hisobotida bolalarning örganişi va farovonligi pedagoglar, tengdoşlar, oila hamda ta'lim muhiti bilan keçadigan munosabatlar orqali qöllab-quvvatlanişi ta'kidlangan [3]. Hadley, Barnes va Hwangning tizimli şarhida esa maktabgaça ta'lim muhitidagi pedagog nutqi va bolalarning oğzaki nutq natijalariga oid 54 ta tadqiqot körib çiqilgan [4]. Mualliflar mazmunli suhbat, bolani javob berişga undovçi savollar va öyin jarayonidagi interaktiv muloqotning ahamiyatini muhokama qilgan [4]. Innovatsion vositalardan foydalanişning özi nutqiy rivojlanişni kafolatlamaydi. Masalan, bolalarga audioertak eşittiriş yoki videolavha körsatiş faqat tinglaş va tomoşa qiliş bilan yakunlansa, bolaning faol nutqiy iştiroki çeklangan bölişi mumkin. Tarbiyaçi tinglaşdan oldin taxmin qilişga undaşi, jarayonda yangi sözlarni izohlaşi, yakunda esa bolalardan voqeani qayta hikoya qiliş, qahramonlarga tavsif beriş yoki boşqa yakun taklif etişni söraşi lozim. Demak, innovatsion vosita aniq nutqiy vazifa bilan biriktirilgandagina didaktik qiymat kasb etadi.

Maqolaning dolzarbligi tarbiyaçilarning kasbiy kompetentligini rivojlantiriş va bolalar nutqini innovatsion metodlar orqali takomillaştiriş masalalarini yagona metodik tizimda körib çiqiş zarurati bilan belgilanadi. Maqolaning maqsadi - katta maktabgaça

yoşdagi bolalar nutqini rivojlantiriş jarayonida tarbiyaçining kasbiy kompetentligini takomillaştirişga doir ilmiy-nazariy qaraşlarni tahlil qiliş va integrativ metodik modelni asoslaş.

Tadqiqot savollari: bolalar nutqini rivojlantirişda tarbiyaçining qaysi kompetensiyalari muhim;

innovatsion metodlar pedagogdan qanday kasbiy könikmalarni talab qiladi;

tarbiyaçi kompetentligini bolalarning nutqiy natijalari bilan boğlaydigan metodik mexanizmlar qanday taşkil etiladi?

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Pedagogik muloqot va bolalar nutqiy rivojlanişi

Pedagog nutqi bolaga ma'lumot yetkaziş vositasi böliş bilan çeklanmaydi. U bolaning luğatini kengaytiriş, fikrni aniqlaştiriş, sabab-oqibat munosabatlarini ifodalaş va suhbatni davom ettirişiga şaroit yaratadi. Hadley va hammualliflarning tizimli şarhi pedagog nutqining turli şakllari hamda bolalarning oğzaki nutq natijalari örtasidagi aloqalarni umumlaştiradi [4]. Barnes va hammualliflarning meta-tahlilida esa 30 ta tadqiqot va 539 ta korrelatsion körsatkiç tahlil qilingan. Unda pedagog nutqi ikki yirik yönaliş - akademik mazmunni kengaytiruvçi nutq va bolaga fikrini ifodalaşda tayanç beruvçi nutq amaliyotlari sifatida guruhlangan [5]. Bu natijalar tarbiyaçi nutqining mazmuni va bolaga beriladigan muloqot imkoniyati muhimligini körsatadi.

Wasik va Bond interaktiv kitob öqiş jarayonida yangi sözlarni predmetlar bilan boğlaş, oçiq savollar beriş va matn yuzasidan suhbat taşkil etiş usullarini örgangan [6]. Ularning tadqiqotida ayrim luğat va til körsatkiçlari böyiça ijobiy farqlar qayd etilgan. Biroq Noble va hammualliflarning randomizatsiyalangan nazorat tadqiqotida interaktiv birgalikda kitob öqiş faol öqiş bilan taqqoslanganda bolalar til könikmalarida qöşimça statistik ustunlik bermagan [7]. Bu ikki natija metodning nomi öz-özidan samaradorlikni belgilamasligini, uni amalga oşiriş sifati, davomiyligi va taqqoslaş şaroitlari ham hisobga olinişi kerakligini anglatadi.

Kasbiy rivojlaniş va metodik kompetentlik

Kasbiy kompetentlik nazariy bilimlar yiğindisi emas, balki ularni real pedagogik vaziyatda qöllaş qobiliyatidir. Tarbiyaçi bolalarning nutqiy ehtiyojini aniqlaşi, maqsadga mos metod tanlaşi, maşğulot davomida muloqotni boşqarişi va natijani tahlil qilişi kerak. Brunsek va hammualliflarning tizimli şarhi hamda meta-tahlilida maktabgaça ta'lim pedagoglarining professional rivojlaniş dasturlari bilan bolalar natijalari örtasidagi boğliqlik örganilgan. Natijalar köpinça kiçik, ammo ijobiy aloqalarni körsatgan; dastur mazmunining közlangan bolalar natijalariga mosligi muhim omil sifatida qayd etilgan [8]. Markussen-Brown va hammualliflar til va savodxonlikka yönaltirilgan kasbiy rivojlaniş dasturlarining pedagoglar hamda bolalarga ta'sirini meta-tahlil qilgan [9]. Neuman va Cunningham esa kurs maşğulotlarini muntazam murabbiylik bilan birlaştiriş pedagoglarning til va savodxonlikka oid amaliyotini yaxşilaşi mumkinligini körsatgan [10]. Ciesielski va Creagheadning tizimli şarhida kasbiy rivojlaniş dasturlarining fonologik anglaş natijalariga ta'siri körib çiqilib, natijalar dastur mazmuni va amalga oşiriş şaroitiga qarab farqlanişi qayd etilgan [11]. Schachter va hammualliflarning 2025-yilgi meta-tahlili ham erta ta'lim pedagoglari uçun murabbiylik jarayonlarini va

ularning pedagoglar hamda bolalar natijalari bilan aloqasini örgangan [12].

Uşbu tadqiqotlar tarbiyaçilar malakasini oşirişni bir martalik ma'ruza yoki seminar bilan çeklamaslik lozimligini körsatadi. Kasbiy rivojlaniş amaliy topşiriq, maşğulotni kuzatiş, murabbiy tavsiyasi, qayta aloqa va refleksiv tahlil bilan mustahkamlanganda pedagogning kundalik faoliyatiga köproq boğlanadi.

Innovatsion va raqamli vositalardan foydalaniş

NAEYC va Fred Rogers Centerning qöşma pozitsion hujjatida texnologiya hamda interaktiv media vositalaridan yoşga mos, maqsadli va kattalar bilan mazmunli özaro ta'sirni qöllab-quvvatlaydigan tarzda foydalaniş zarurligi ta'kidlangan [13]. NAEYCning rivojlanişga mos amaliyot haqidagi pozitsion hujjati esa pedagogik qarorlarni bolaning yoşi, individual xususiyatlari va ijtimoiy-madaniy tajribasiga moslaştirişga urğu beradi [14]. Şunday ekan, raqamli ertak, audioyozuv yoki interaktiv tasvir tanlanayotganda uning mazmuni, davomiyligi va murakkabligi bolalarning ehtiyojiga mos bölişi kerak.

Adabiyotlar tahlilidan uçta umumiy xulosa kelib çiqadi: pedagogning muloqot sifati bolalar nutqini qöllab-quvvatlaydi [4; 5]; kasbiy rivojlaniş amaliy qöllaş va murabbiylik bilan mustahkamlanişi lozim [8; 10; 12]; raqamli vositalar esa aniq pedagogik va nutqiy vazifa bilan boğlangandagina mazmunli natijaga xizmat qiladi [13; 14].

Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega. Tadqiqot doirasida empirik tajriba-sinov ötkazilmadi va bolalardan bevosita diagnostik ma'lumotlar olinmadi. Tadqiqot obyekti - katta maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantiriş jarayoni; predmeti esa mazkur jarayonda tarbiyaçining kasbiy kompetentligini takomillaştirişga xizmat qiluvçi pedagogik şartlar va metodik mexanizmlardir.Manbalarni tanlaşda ularning mavzuga bevosita aloqadorligi, maktabgaça ta'lim yoşidagi bolalar yoki ular bilan işlaydigan pedagoglarni qamrab olişi, pedagog nutqi, oğzaki til, savodxonlikka tayyorgarlik yoki kasbiy rivojlaniş masalalarini yoritişi hamda bibliografik ma'lumotlari tekşirilişi mumkinligimezonqilibolindi.MilliykontekstnibelgilaşdaÖzbekistonRespublikasining qonuni va "Ilk qadam" davlat öquv dasturidan, xalqaro ilmiy asosni yoritişda esa ilmiy jurnallardagi tadqiqotlar, OECD va NAEYC hujjatlaridan foydalanildi [1-14].

Tahlil qiyosiy tahlil, mazmuniy tahlil, ilmiy umumlaştiriş va pedagogik modellaştiriş metodlari asosida olib borildi. Dastlab manbalarning tadqiqot yönalişi va dizayni aniqlandi; keyin pedagog nutqi, kasbiy rivojlaniş, interaktiv öqiş, raqamli vositalar va bolalar nutqiy natijalariga oid xulosalar ajratildi; yakunda takrorlanuvçi mazmuniy yönalişlar tizimlaştirilib, integrativ model şakllantirildi. Tadqiqotning çeklovi şundaki, model nazariy manbalar tahliliga asoslangan va uning samaradorligi mahalliy maktabgaça ta'lim taşkilotlarida alohida tajriba-sinov orqali tekşirilişi zarur.

Natijalar va muhokama

Tahlil natijasida tarbiyaçi kompetentligini bolalar nutqiy rivojlanişi bilan boğlovçi uçta mexanizm ajratildi. Birinçi mexanizm - nutqiy jihatdan boy pedagogik muloqot. Tarbiyaçi bolaning javobini tinglaydi, zarur hollarda uni aniqlaştiradi, yangi söz va grammatik şakllarni tabiiy vaziyatda taklif qiladi hamda suhbatni kengaytiruvçi savollar beradi. Bu yondaşuv pedagog nutqining mazmuni va interaktiv xususiyatlariga oid

tadqiqotlar bilan mos keladi [4; 5].

Ikkinçi mexanizm - kasbiy rivojlanişning amaliyot bilan boğlanişi. Tarbiyaçi yangi metodni örganiş bilan çeklanmay, uni maşğulotda sinab körişi, kuzatuv asosida tahlil qilişi va keyingi faoliyatini qayta rejalaştirişi lozim. Kasbiy rivojlaniş dasturlari va murabbiylikka oid tadqiqotlar bunday yondaşuvning ahamiyatini körsatadi [8; 10; 12].

Uçinçi mexanizm - innovatsion vositani aniq nutqiy natijaga yönaltiriş. Audioertak, videolavha yoki interaktiv rasm işlatilganda tarbiyaçi boladan qanday nutqiy harakat kutilayotganini oldindan belgilaşi kerak: yangi sözni izohlaş, qahramonni tavsiflaş, voqealarni izçil bayon qiliş yoki öz fikrini asoslaş. Şunda texnologiya passiv tomoşa vositasi bölib qolmay, faol muloqotni yuzaga keltiradi [13; 14].

Ilmiy manbalar tahlili asosida tarbiyaçining kasbiy kompetentligini beş özaro boğliq komponent orqali takomillaştiriş modeli taklif etiladi. Komponentlar alohida könikmalar röyxati emas; ular bitta nutqiy vazifani rejalaştiriş, amalga oşiriş va baholaş jarayonida birgalikda namoyon böladi.

1-jadval

Komponent	Mazmuni	Amaliy körinişi
Metodik	Nutqiy maqsad, mazmun, metod va baholaşni rejalaştiriş	Luğat, grammatik nutq yoki hikoya tuziş uçun aniq topşiriq tanlaş
Kommunikativ	Bola bilan mazmunli dialog quriş	Oçiq savol, aniqlaştiriş, javobni kengaytiriş, suhbatni davom ettiriş
Kreativ	Ijodiy va muammoli nutqiy vaziyat yaratiş	Ertakni davom ettiriş, muqobil yakun topiş, rolli öyin
Raqamli	Elektron resursni yoş va maqsadga mos tanlaş	Audioertakdan söng qayta hikoya, raqamli rasm asosida bayon
Refleksiv	Natijani kuzatiş va faoliyatni takomillaştiriş	Bola nutqidagi özgarişni qayd etiş, keyingi maşğulotni moslaştiriş

Modelning asosiy jihati - maşğulotni faqat faoliyat turi böyiça emas, kutilayotgan nutqiy natija böyiça loyihalaşdir. Masalan, “ertak tinglaş” maşğulotining özi maqsad böla olmaydi. Agar maqsad boğlanişli nutqni rivojlantiriş bölsa, tarbiyaçi voqealar ketma-ketligini aniqlaş, qahramon xatti-harakatini izohlaş va hikoyani mustaqil yakunlaş topşiriqlarini rejalaştiradi. Bunda beş kompetensiya yagona pedagogik faoliyatda uyğunlaşadi.

Innovatsion metodlarni kompetensiyalar bilan integratsiyalaş

Dialogik kitob öqiş. Tarbiyaçi matnni şunçaki öqib beriş bilan çeklanmay, bolalarni voqealarni şarhlaş, sabablarni izohlaş va taxmin bildirişga jalb etadi. “Qahramon nima uçun şunday qildi?”, “Keyin nima bölişi mumkin?”, “Sen uning örnida qanday yöl tutarding?” kabi savollar bolaning fikrini mustaqil ifodalaşiga imkon beradi. Metodning

natijasi savollarning mazmuni va tarbiyaçining bolaning javobiga munosabatiga boğliq [4; 6; 7].

Syujetli-rolli öyin. “Muxbir”, “Kutubxona”, “Dökon” yoki “Sayohat” kabi öyinlarda bolalar turli kommunikativ rollarni bajaradi. Tarbiyaçi zarur luğat va nutqiy namunalarni taklif qiladi, biroq suhbatni töliq özi boşqarmaydi. Bolalarning savol berişi, javobni izohlaşi va suhbatdoş fikriga munosabat bildirişiga imkon yaratadi.

Muammoli nutqiy vaziyat. Bolaga tayyor yeçim beriş örniga, kundalik hayotga yaqin vaziyat taklif etiladi: “Sayr paytida yomğir boşlandi. Guruhingiz bilan nima qilasiz va nima uçun?” Bola yeçimni aytiş bilan çeklanmay, qarorini izohlaşi va boşqa takliflarni tinglaşi kerak. Bu faoliyat sabab-oqibat munosabatlarini ifodalaş va izçil bayon qilişni rağbatlantiradi.

Raqamli hikoyalaş. Qisqa audioertak, ketma-ket rasmlar yoki ovozli tasvirlardan foydalanib, bolalarga hikoyani qayta tuziş topşiriladi. Raqamli resurs bolaning nutqiy javobini yuzaga çiqarişi kerak; passiv tomoşa qiliş bilan çeklanmasligi lozim [13; 14].

Refleksiv kuzatuv. Maşğulotdan söng tarbiyaçi bolalarning yangi sözlardan foydalanişi, gaplarni boğlaşi, voqealar izçilligini saqlaşi va suhbatga mustaqil kirişişini qayd etadi. Bunday pedagogik kuzatuv logopedik taşxis örnini bosmaydi; barqaror qiyinçiliklar aniqlansa, tegişli mutaxassis bilan hamkorlik qilinadi.

Bolalar nutqiy rivojlanişini kuzatiş mezonlari

Maşğulotning qiziqarli ötganligi yoki raqamli vosita qöllanganligi bolaning nutqiy rivojlaniş natijasini öz-özidan anglatmaydi. Baholaş bolaning faoliyatida kuzatiladigan aniq körsatkiçlarga tayanişi kerak. Quyidagi jadval pedagogik monitoring uçun taklif etiladi; u standartlaştirilgan diagnostika vositasi emas.

2-jadval

Nutqiy yönaliş	Kuzatiladigan körsatkiç	Topşiriq namunasi
Luğat boyligi	Sözlarni ma’nosiga va vaziyatga mos qöllaş	Predmetni tavsiflaş, belgilarini taqqoslaş
Grammatik quriliş	Sözlarni gapda töğri boğlaş	Rasm asosida sodda va kengaytirilgan gap tuziş
Tovuş madaniyati	Tovuşlarni eşitiş va talaffuz qilişdagi aniqlik	Söz boşidagi yoki oxiridagi tovuşni ajratiş
Boğlanişli nutq	Voqealarni izçil bayon etiş	Ketma-ket rasmlar asosida hikoya tuziş
Kommunikativ faollik	Suhbatni boşlaş, savol beriş va davom ettiriş	Juftlikdagi suhbat yoki rolli öyin
Tinglab tuşuniş	Eşitilgan matn mazmunini anglaş	Audioertak yuzasidan savollarga javob beriş

Kuzatuv bir martalik topşiriq bilan çeklanmasligi kerak. Bir xil körsatkiç erkin öyin, suhbat, kitob öqiş va kiçik guruh faoliyatida takroran kuzatilsa, tarbiyaçi bolaning nutqiy faolligi haqida asosliroq xulosa çiqarişi mumkin. Baholaşda ona tili muhiti,

individual rivojlaniş sur'ati va bolaning muloqot tajribasi ham e'tiborga olinadi.

Muhokama

Ilmiy manbalar innovatsion metodlarni joriy etişning özi yetarli emasligini körsatadi. Wasik va Bond interaktiv kitob öqiş şaroitida ayrim til körsatkiçlarida ijobiy farqlarni qayd etgan [6], Noble va hammualliflar esa faol öqiş bilan taqqoslaganda qöşimça statistik ustunlik aniqlamagan [7]. Bu natijalar metod samaradorligini uning nomi bilan emas, qöllaş şaroiti, davomiyligi va pedagogik sifati bilan baholaş zarurligini körsatadi.Kasbiy rivojlaniş böyiça tadqiqotlarda ham ta'sir bir xil emas. Meta-tahlillar dastur mazmuni, pedagoglarning tayyorgarligi va amaliy qöllab-quvvatlaş şakllari natijaga ta'sir qilişini körsatadi [8; 9; 11; 12]. Şu sababli tarbiyaçilar malakasini oşirişda nazariy seminarlarni amaliy maşğulot, kuzatuv, murabbiylik va refleksiv tahlil bilan birlaştiriş maqsadga muvofiq.Taklif etilgan modelning amaliy qiymati beş kompetensiyani bolaning aniq nutqiy vazifasi atrofida birlaştirişidadir. Tarbiyaçi avval kutilayotgan natijani belgilaydi, keyin unga mos muloqot strategiyasi, öyin yoki raqamli vositani tanlaydi va kuzatuv mezonini işlab çiqadi. Bunday ketma-ketlik innovatsion vositalardan maqsadsiz foydalaniş xavfini kamaytiradi.

Xulosa

Manbalar tahlili katta maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantiriş jarayonida tarbiyaçining kasbiy kompetentligini takomillaştiriş zarurligini nazariy jihatdan asoslaydi. Nutqiy rivojlaniş pedagogning kundalik muloqoti, metodik rejalaştirişi, innovatsion vositalardan foydalanişi va natijalarni tahlil qilişi bilan çambarças boğliq.Birinçidan, kommunikativ kompetentlik bolaning nutqiy taşabbusini qöllab-quvvatlaş, oçiq savollar beriş va mazmunli suhbatni davom ettirişda namoyon böladi. Ikkinçidan, metodik kompetentlik aniq nutqiy maqsad belgilaş va unga mos faoliyatni tanlaşni talab qiladi. Uçinçidan, kreativ hamda raqamli kompetensiyalar yangi nutqiy vaziyatlarni yaratiş va multimedia resurslarini faol muloqotga yönaltirişga xizmat qiladi. Törtinçidan, refleksiv kompetentlik tarbiyaçiga natijalarni kuzatiş va keyingi işni moslaştiriş imkonini beradi. Kasbiy rivojlaniş nazariy maşğulotlar bilan çeklanmasdan, amaliy sinov, kuzatuv, murabbiylik va qayta aloqa bilan boyitilişi lozim. Maqolada taklif etilgan integrativ model nazariy-metodik xususiyatga ega; uning samaradorligi haqida empirik xulosa çiqariş uçun maktabgaça ta'lim taşkilotlarida tajriba-sinov, boşlanğiç va yakuniy diagnostika hamda statistik tahlil ötkazilişi zarur.

Xulosadan kelib çiqib **ilmiy amaliy tavsiyalar**

1. Tarbiyaçilar malakasini oşiriş dasturlariga dialogik muloqot, oçiq savollar, bolalar javobini kengaytiriş va boğlanişli nutqni qöllab-quvvatlaş böyiça amaliy modullar kiritiş.

2. Har bir nutqiy maşğulot uçun aniq va kuzatiladigan nutqiy maqsad belgilaş; metod va vositalarni şu maqsadga muvofiq tanlaş.

3. Kasbiy rivojlaniş kurslarini maşğulotni kuzatiş, amaliy murabbiylik, hamkasblar bilan tahlil va individual qayta aloqa bilan birlaştiriş.

4. Audioertak, videolavha va interaktiv rasmlarni bolalarni savol beriş, izohlaş, qayta hikoya qiliş va ijodiy yakun tuzişga undaydigan topşiriqlar bilan qöllaş.

5. Luğat, grammatik nutq, tovuş madaniyati, boğlanişli nutq, tinglab tuşuniş va kommunikativ faollik böyiça pedagogik kuzatuv varaqalarini işlab çiqiş.

6. Nutqiy rivojlanişida barqaror qiyinçilik kuzatilgan bolalar bilan işlaşda logoped va boşqa tegişli mutaxassislar bilan hamkorlik qiliş.

7. Ota-onalarga uy şaroitida suhbatlaşiş, birgalikda kitob öqiş, ertakni davom ettiriş va kundalik voqealarni hikoya qiliş böyiça tavsiyalar beriş.

8. Taklif etilgan modelni tajriba-sinovdan ötkazişda tajriba va nazorat guruhlari, diagnostika mezonlari, kuzatuv muddati hamda statistik tahlil rejasini oldindan belgilaş.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi qonuni. 2019.

2. Grosheva I. V., Mirziyoyeva Sh. Sh., Evstafyeva L. G. va boshq. Ilk qadam: Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun davlat o‘quv dasturi. Toshkent: 2022.

3. OECD. Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care. Paris: OECD Publishing, 2021.

4. Hadley E. B., Barnes E. M., Hwang H. Purposes, Places, and Participants: A Systematic Review of Teacher Language Practices and Child Oral Language Outcomes in Early Childhood Classrooms. Early Education and Development, 2023.

5. Hadley E. B., Barnes E. M., Wiernik B. M., Raghavan M. A Meta-analysis of Teacher Language Practices in Early Childhood Classrooms. Early Childhood Research Quarterly. 2022.

6. Wasik B. A., Bond M. A. Beyond the Pages of a Book: Interactive Book Reading and Language Development in Preschool Classrooms. Journal of Educational Psychology, 2001.

7. Noble C., Cameron-Faulkner T., Jessop A., Coates A., Sawyer H., Taylor-Ims R., Rowland C. F. The Impact of Interactive Shared Book Reading on Children’s Language Skills: A Randomized Controlled Trial. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 2020.

8. Brunsek A., Perlman M., McMullen E., Falenchuk O., Fletcher B., Nocita G., Kamkar N., Shah P. S. A Meta-analysis and Systematic Review of the Associations Between Professional Development of Early Childhood Educators and Children’s Outcomes. Early Childhood Research Quarterly, 2020.

9. Markussen-Brown J., Juhl C. B., Piasta S. B., Bleses D., Højen A., Justice L. M. The Effects of Language- and Literacy-focused Professional Development on Early Educators and Children: A Best-evidence Meta-analysis. Early Childhood Research Quarterly, 2017.

10. Neuman S. B., Cunningham L. The Impact of Professional Development and Coaching on Early Language and Literacy Instructional Practices. American Educational Research Journal, 2009.

11. Ciesielski E. J. M., Creaghead N. A. The Effectiveness of Professional Development on the Phonological Awareness Outcomes of Preschool Children: A

Systematic Review. Literacy Research and Instruction, 2020.

12. Schachter R. E., Knoche L. L., Lu J., Goldberg M. J., Wernick P. D., Piasta S. B., Lancaster H. S. A Meta-analysis of the Effectiveness of Coaching and the Contribution of Coaching Processes to Learning Outcomes for Early Childhood Teachers and Children. Early Childhood Research Quarterly, 2025.

13. National Association for the Education of Young Children Fred Rogers Center. Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. Joint Position Statement, 2012.

14. National Association for the Education of Young Children. Developmentally Appropriate Practice Position Statement. Washington, DC: NAEYC, 2020.